

L'estudi d'ideologies lingüístiques amb grup de discussió: el cas dels estudiants palmesans de ciències socials de la Universitat de les Illes Balears

*A focus group study of linguistic ideologies:
the case of the University of the Balearic Islands'
Social Sciences students from Palma*

Òscar-Adrià IBÁÑEZ FERRETÉ
Universitat de les Illes Balears

Data de recepció: 30 d'abril de 2013

Data d'acceptació: 4 de setembre de 2013

RESUM

El present article narra una investigació duta a terme a la Universitat de les Illes Balears un any després de les eleccions autonòmiques de 2011. L'arribada de les primeres mesures de regressió quant a la normalització lingüística del català a Mallorca redefineix el conflicte lingüístic. En aquest escenari les ideologies lingüístiques poden ser decisives en els futurs usos lingüístics públics i privats.

Mitjançant l'elaboració de quatre grups de discussió, s'investigaran les ideologies lingüístiques dels estudiants de ciències socials de la ciutat de Palma. El disseny dels grups respon a la voluntat d'analitzar dos factors que poden ser decisius en les ideologies lingüístiques dels universitaris: la seva llengua familiar i el tipus d'estudis que cursen.

PARAULES CLAU: ideologia lingüística, normalització lingüística, coexistència de llengües, català, llengua materna, Mallorca.

ABSTRACT

This paper presents a research study conducted at the University of the Balearic Islands (UIB) one year after the regional elections of 2011. The implementation of the first regressive measures with respect to the linguistic normalisation of Catalan in Majorca redefined the language conflict. In this scenario, language ideologies may be decisive to future public and private linguistic uses.

On the basis of four focus groups, an analysis has been made of the linguistic ideologies of Social Sciences students from the city of Palma. The groups were designed to allow analysis of two factors that may be of key importance in the university students' linguistic ideologies: their family language and their choice of university studies.

CORRESPONDÈNCIA: Òscar-Adrià Ibáñez Ferreté. Universitat de les Illes Balears. Departament de Filosofia i Treball Social. Edifici Ramon Llull. Carretera de Valldemossa, quilòmetre 7,5. 07122 Palma (Illes Balears). A/e: o.ibanez@uib.cat. Tel.: 971 173 000.

KEYWORDS: linguistic ideology, linguistic normalisation, coexistence of languages, Catalan language, first language, Majorca.

INTRODUCCIÓ

La recuperació de l'oficialitat de la llengua catalana a les Illes Balears, paral·lela als canvis polítics ocorreguts, ve acompanyada d'una voluntat de recuperació dels usos públics, formals i informals, de la llengua catalana pròpia de l'arxipèlag.

Tot i que manifestada amb diferent intensitat i des de diferents enfocaments, aquesta voluntat i les accions que l'acompanyen s'acostumen a agrupar sota un objectiu, sense una delimitació precisa però denominat *normalització lingüística* en oposició a les dinàmiques de substitució lingüística que es donen en moltes societats amb llengües en contacte.

Aquestes dinàmiques, però, no es reverteixen amb la mera oficialització de la llengua, vénen acompanyades d'actuacions públiques i privades encaminades a la normalització, així com també topen amb actuacions dirigides en sentit contrari (que cerquen obstaculitzar la normalització lingüística). Les dinàmiques que finalment es donaran en les societats dependran de l'èxit o el fracàs d'unes o altres actuacions, així com de factors externs al conflicte lingüístic però de gran impacte com ara la situació sociolaboral dels parlants o les migracions.¹

La sociolingüística catalana ha mesurat en diverses ocasions l'estat dels coneixements, usos i representacions de la llengua catalana, que poden establir una perspectiva comparada en la dimensió temporal i geogràfica. Aquest fet li permet mesurar quines són les dinàmiques (de substitució o restitució lingüística) existents, i comparar-les entre diferents realitats geogràfiques, socials i polítiques. Aquesta mesura pot ser una eina per a l'anàlisi de l'èxit o el fracàs de les actuacions públiques i privades encaminades a la normalització lingüística del català als territoris on és llengua pròpia.

Entre els estudis fets fins ara en el camp de la sociolingüística catalana, s'hi pot observar un gran predomini dels estudis de tipus quantitatiu i, especialment, els centrats en els coneixements i usos de la llengua catalana als territoris on és llengua pròpia.²

Aquest treball d'investigació fa una aportació a l'anàlisi de les dinàmiques de la llengua centrant-se en les seves representacions ideològiques. Aquest estudi té com a

1. Evidentment, pot existir un coneixement i posicionament del migrant envers un conflicte lingüístic que el faci escollir una o altra destinació migratòria, tot i que les causes dels corrents migratoris decisius no acostumen a basar-se necessàriament en una llengua, sinó que aquesta esdevé una causa de segon ordre a l'hora de seleccionar una destinació en concret quan ja s'ha pres la decisió de migrar.

2. Aquest predomini és observable tant en els arxius documentals via web de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya com en les publicacions presents al web del Grup de Recerca Sociolingüística de les Illes Balears (GRESIB), on hi ha un apartat específic de dades estadístiques.

objectiu aportar un enfocament inèdit temàticament i metodològica a l'estudi de la realitat sociolingüística a les Illes Balears.³

L'aplicació de tècniques qualitatives pot esdevenir un complement en l'estudi de realitats on els usos observats no quadren amb els esperats a partir de l'estudi quantitatiu de les ideologies.⁴ Un exemple d'aquesta diferència fou el que observà Ana Iglesias (2002) en un estudi sobre ideologies lingüístiques a Galícia publicat amb el títol de *Falar galego: «No veo por qué». Aproximación cualitativa á situación sociolingüística de Galicia*. En aquest estudi, Iglesias es demanava per la contradicció entre el fet que els estudis quantitats fets fins aleshores haguessin detectat una disminució progressiva de la proporció de persones amb prejudicis negatius envers la llengua gallega però també haguessin detectat una progressiva pèrdua percentual de parlants.

Així doncs, un dels objectius de la investigació fou identificar ideologies lingüístiques difícils de detectar amb metodologies quantitatives. Tot i això, calia interpretar els resultats amb precaució a l'hora de vincular les ideologies lingüístiques directament amb els usos. Joan Albert Villaverde (1998) mostrà en un experiment com el prestigi lingüístic que els parlants mallorquins podien percebre en una o altra varietats de la llengua catalana no es transformava necessàriament en un abandonament de les dinàmiques de substitució lingüística.

Tot i aquesta dificultat de relacionar ideologies i usos, es considerà pertinent l'estudi de les ideologies en si mateixes, no només per poder treure conclusions sobre els usos sinó també per poder detectar quins són els discursos ideològics que penetren en els estudiants, als quals, tot i estar en un període de consolidació d'identitats, se'ls pressuposa un futur lideratge social, tal com afirmen de Rosselló i Boix-Fuster (2005: 205): «La universitat és un avançament de l'escenari sociolingüístic de la societat en el seu conjunt».

ELS QUATRE GRUPS DE DISCUSSIÓ

Els resultats que es presenten en aquest article sorgeixen de la interpretació de quatre grups de discussió celebrats entre el 25 de maig i el 5 de juny de l'any 2012. L'ob-

3. Si bé és cert que ja s'ha emprat l'anàlisi qualitativa per investigar les representacions dels estudiants en altres territoris dels Països Catalans, sovint s'ha fet com a complement a una estadística —com en l'estudi «Coneixements, usos i actituds lingüístics entre l'estudiantat universitari» (Gabinet Lingüístic de la Universitat Pompeu Fabra, 2009)— o bé per conèixer les preferències sobre les llengües de docència i el paper de l'anglès (Rosselló i Boix-Fuster, 2005); l'aplicació de la tècnica dels grups de discussió per treure conclusions sobre les ideologies lingüístiques dels estudiants mallorquins pot considerar-se inèdita.

4. Els vells dubtes sobre la major o menor idoneïtat de les tècniques quantitatives o qualitatives han quedat parcialment aparcats per un consens sobre la complementaritat dels dos tipus de tècniques. Totes dues poden ser rigoroses i representatives (Britto Codato i Nakama, 2006), però unes (les quantitatives) poden ser més idònies per mesurar determinats fenòmens o per fer-ho aportant una determinada dimensió, mentre que altres (les qualitatives) poden ser més útils per comprendre intencions, imaginaris i representacions discursives (Penalva i Mateo, 2006: 16).

jectiu de la divisió dels alumnes en grups fou copsar la diferència existent entre perfils d'alumnes diferenciats. Després d'una acotació a un univers d'estudiants residents a Palma i estudiants de carreres de ciències socials, les variables escollides per a la diferenciació en perfils foren la llengua familiar de l'alumne —excloent-ne, per la poca disponibilitat de candidats entre els voluntaris i per la voluntat de marcar els perfils més diferenciats, els estudiants que parlassin català amb un progenitor i castellà amb l'altre— i el tipus d'estudis —l'elecció d'aquesta variable es justificà tant per les diferències ideològiques que s'observen entre facultats i estudis en les universitats amb sindicats d'estudiants polititzats com pel fet que aquests estudis estiguessen enfocats al sector públic o privat, atesa la major protecció i utilitat que té el català en el sector públic a les Illes Balears.

Aquesta darrera variable, que només comprenia els estudiants de ciències socials, discriminà els diferents estudis segons les seves sortides laborals més properes i es categoritzà en dos grups: els alumnes d'estudis amb sortides laborals freqüents al sector públic —dins l'oferta formativa de ciències socials de la Universitat de les Illes Balears (UIB) es van destriar els estudis de pla nou i antic d'educació infantil, educació primària, educació social i treball social— i els d'estudis amb sortides laborals freqüents al sector privat —es triaren els graus i llicenciatures en economia o administració d'empreses—, excloent-ne aquells alumnes d'estudis de ciències socials en què no es preveu un predomini clar de sortides laborals en un sector concret.

La selecció dels participants dels grups de discussió es féu mitjançant la recerca de voluntaris a l'inici d'alguna classe presencial dels grups dels estudis preseleccionats. Als interessats a participar se'ls facilità un qüestionari on se'ls demanaven dades com ara el temps de residència a l'illa, la població de naixement, la de residència, la llengua de comunicació habitual amb els progenitors, la filiació política o la filiació en associacions culturals. Les preguntes del qüestionari permeteren fer una preselecció d'estudiants aptes per a cadascun dels grups. Després d'un primer contacte telefònic se'ls seleccionà si podien coincidir horàriament amb sis o set estudiants més (el nombre recomanat de participants en els grups de discussió és d'entre cinc i vuit persones), i se'ls va citar en aules del campus universitari de la UIB en l'horari en què podien coincidir.

Els resultats dels quatre grups de discussió apareixen presentats amb referències abreviades per a cada grup amb un format d'abreviatura propi en què els tres primers caràcters indicaven la llengua inicial catalana (*Cat*) o castellana (*Cas*) i, separats per un punt, els sis darrers caràcters indicaven el tipus d'estudis segons el sector d'ocupació habitual en les sortides laborals d'aqueixos estudis: públic o privat. Aquesta combinació origina les quatre denominacions *Cat.Públic*, *Cat.Privat*, *Cas.Públic* i *Cas.Privat*.

LLENGUA FAMILIAR, ESTUDIS I IDEOLOGIA

Als diferents grups se'ls suggeriren els mateixos temes deixant marge per a diferents interpretacions i derives dels grups amb l'objectiu d'observar la diferència no només

en les opinions, sinó també en les exemplificacions o les referències a la vida quotidiana. Les quatre temàtiques foren:

- Conveniència de conèixer el català per a la integració social i laboral.
- Valoració de la situació actual i de les campanyes en defensa de la llengua. De retruc, valoració de les actuacions dels partits polítics envers la llengua.
- Presència de les llengües oficials i no oficials a l'educació obligatòria i no obligatòria.
- Usos de la llengua a l'Administració pública i exigència de coneixements al seu personal laboral.

Aquestes quatre temàtiques materialitzarien com es vol consultar els participants per obtenir informació sobre la variable dependent que serà l'objecte d'aquest estudi: la ideologia lingüística i el fet de si serà més o manco favorable a la normalització lingüística de la llengua catalana a les Illes Balears.

Amb la tria de les variables eix, es preveia inicialment que en la variable de la llengua familiar els estudiants catalanoparlants mostrarien una actitud més favorable a la normalització lingüística de la llengua catalana a les Illes Balears, així com en l'altra variable serien els alumnes d'estudis amb sortides professionals freqüents en el sector públic els qui presentarien ideologies que valoren més l'ús social de la llengua catalana.

D'aquesta manera, els quatre grups es dividirien en un que té dos elements que fan preveure que el perfil dels participants serà favorable a la normalització lingüística (Cat.Públic) i un altre en què es preveuen actituds manco favorables atès que els dos elements són oposats (Cas.Privat). Ara bé, els dos grups que combinen un sentit d'una variable presumptament favorable a la normalització lingüística amb l'altra variable en un sentit que fa preveure actituds manco favorables (el Cat.Privat i el Cas.Públic) són espais idonis per comprovar la correlació amb la ideologia lingüística de cadascuna de les variables (llengua inicial i tipus d'estudis cursats) per separat.

Una percepció ètnica molt viva

La majoria dels participants en els grups de discussió eren nascuts a Mallorca; la resta, venguts a l'illa de molt joves, i tots s'havien socialitzat més o manco temps en el si de la societat mallorquina. Tot i això, tots els grups de discussió identifiquen clarament un grup ètnic a qui atorguen el nom de «mallorquins», un grup que inclouria les persones descendents de persones nascudes a l'illa, amb llengua i cultura pròpies de Mallorca.

Als grups de discussió es poden trobar diversos exemples de la identificació explícita d'aquest grup ètnic amb el nom de «mallorquins», com ara en el grup Cas.Privat quan es parla de la importància del català de cara al públic: «hay muchos mallorquines», afirma un participant; també en el grup Cat.Públic un participant afirma que tot i que la seva experiència a Palma era la de ser una minoria ètnica, a la UIB s'ha temut que «hi ha molta gent mallorquina».

Tal com s'identifica aquest grup, més difusament s'identifica l'altre grup majoritari de població: el de peninsulars o descendents de peninsulars (al qual es poden afegir altres descendents de castellanoparlants estrangers), amb llengua inicial castellana i cultura importada de fora de l'illa.

Aquesta divisió ètnica, òbviament imperfecta i que no inclou excepcions de difícil classificació —en quedarien fora descendents de mallorquins castellanitzats, descendents de peninsulars catalanitzats per la seva socialització en ambients catalanitzadors i fills de parelles mixtes amb fort arrelament a dues cultures (exclosos de la investigació per la selecció de perfils)—, mostra també els rols associats amb cadascun dels dos perfils quant a la defensa de la llengua. En tots els grups es percep que la defensa de la llengua l'han de dur a terme els «mallorquins», mentre que la resta poden jutjar-ne les formes.

L'atribució de la defensa de la llengua en el grup de persones amb llengua i cultura pròpies de l'illa té força a veure amb la constatació que la defensa tradicionalment l'ha duta a terme aquest grup ètnic, si tenim en compte que algunes membres del grup Cas.Públic manifesten que s'hi podrien arribar a afegir si aquesta defensa de la llengua no anàs farcida d'un contingut nacionalista. A més, també és probable que el fet que les institucions autonòmiques, encarregades de legislar la política lingüística, hagin estat liderades —com a mínim en els càrrecs públics visibles— per persones autòctones de Mallorca (filles de mallorquins encara que nasquessin fora com Francesc Antich, José Ramón Bauzá o Maria Antònia Munar) hagi pogut reforçar aquestes percepcions.

Aquesta associació de defensa de la llengua i origen ètnic fou molt present en la dinàmica dels grups de discussió realitzats. Els grups de discussió catalanoparlants familiars se sentien actors protagonistes del conflicte lingüístic i es veien amb la responsabilitat d'intervenir-hi d'una o altra manera. La visió en els grups castellanoparlants familiars és més externa, perquè prenen una visió d'afectats pel conflicte lingüístic, però amb poca necessitat d'esdevenir-ne més protagonistes. En alguns casos, s'autoexclouen de la defensa de la llengua atribuint-hi motius identitaris, com una membre del grup Cas.Públic: «Una cosa es la lengua y otra es los independientes, el catalanismo... aprovechan cualquier situación de la lengua para meter ahí... la independencia de Cataluña».

La visió que vincula els trets ètnics amb un posicionament concret en matèria de política lingüística queda molta palesa en el grup de discussió Cas.Públic, en el qual s'estranyen molt de les decisions d'un Partit Popular (PP) balear, format principalment per autòctons, que tira pedres a la seva pròpia cultura i que ignora o no té en compte els perjudicis que està causant en la població de llengua inicial castellana a qui es neguen oportunitats d'integració lingüística; en paraules d'una altra membre del grup Cas.Públic: «No me cabe en la cabeza como gente como Bauzá, que es de aquí, de un pueblo, puede atacar tanto a la lengua catalana, al mallorquín».

Precisament, en aquesta defensa de la llengua pròpia de les Illes, l'estudi permet observar un fenomen inesperat en el plantejament de la investigació: en els grups catalanoparlants, els alumnes encaminats al sector privat que es plantegen defensar la

normalització lingüística del català a Mallorca ho fan amb un discurs que s'apropa més als anomenats discursos nacionalistes mallorquins o catalans; és a dir, que incorporen plenament la defensa política de la llengua com a llengua de país, prenent com a referents positius els casos de Catalunya, el País Basc o, curiosament, Irlanda. D'altra banda, però, també és un grup que accepta molt més la condició de llengua pròpia del castellà i que veu importantíssim el seu coneixement, així com té una voluntat d'una educació obligatòria bilingüe (repartint l'ensenyament de matèries no lingüístiques entre el català i el castellà) o trilingüe (amb l'anglès, a més del català i del castellà), fet que denota que han assumit més el discurs que atorga a la competitivitat econòmica un paper central en l'aprenentatge de llengües en l'educació obligatòria.

Així doncs, pot interpretar-se que els estudiants catalanoparlants familiars encarats al sector públic viuen en ambients més catalanitzats i manco sotmesos a les ideologies que vinculen fortament llengua i mercat —de manera que poden veure el català com una eina útil—, on no se senten tan amenaçats i projecten una defensa de la llengua pròpia manco vinculada a la defensa de la identitat pròpia; mentre que els estudiants també catalanoparlants familiars encarats al sector privat se socialitzen en ambients on el català té manco presència i creuen necessària la recuperació de valors de defensa de la identitat pròpia, ja que no comparteixen tant la defensa del català perquè considerin que sigui una llengua especialment útil. En resum, que el fet de trobar poca utilitat fa que s'hagin de cercar més arguments identitaris a l'hora de defensar-la.

Convé destacar que els efectes de la socialització que s'han mesurat amb la divisió per tipus d'estudis són encara més forts en els grups de discussió castellanoparlants familiars. En tots dos grups, els participants ràpidament es van sentir còmodes a l'hora d'expressar els seus punts de vista sobre la gestió del conflicte lingüístic, però aquests van ser molt oposats. Mentre que el grup encarat al sector privat no era especialment crític amb les mesures del Govern autonòmic, i fins i tot donava suport a algunes d'aquestes mesures, el grup encarat al sector públic mostrava una clara aversió unànime a les polítiques del Partit Popular en matèria lingüística. En la seva argumentació, a més, s'hi mostraven efectes socialitzadors, ja que, per exemple, defensaven la immersió en català a l'educació basant-se en la seva futura feina o basant-se en pràctiques fetes a la carrera que, al seu parer, en demostraven els efectes positius.

Les ideologies antimallorquines

És comú en els dos grups de llengua familiar catalana i en el grup Cas.Públic tenir en el seu imaginari l'existència d'una ideologia contrària a la normalització lingüística del català a Mallorca amb sectors contraris a qualsevol ús del català (una ideologia antimallorquina). Quan jutgen l'acció del Govern, el grup Cas.Privat es diferencia força dels tres grups esmentats ja que valora les polítiques com a més o manco encertades però no percep cap voluntat antimallorquina.

Els tres grups que detecten la ideologia coincideixen a afirmar que el PP està fent les polítiques que afavoreixen aquesta ideologia. Només una participant del grup

Cat.Privat difereix de la percepció de la resta del seu grup, defensant que el PP no fa polítiques contra el català —en paraules seves «el PP no està en contra des català, està a favor de sa cooficialitat»— i que la ideologia antimallorquina és minoritària i pròpia de gent ignorant.

El fet que aquesta ideologia tengués en el moment de l'enregistrament tant de poder, juntament amb la situació demogràfica actual de minoria de la població catalanoparlant, fa preveure a aquests tres grups que identifiquen aqueixa ideologia un escenari futur on els mallorquins representaran una minoria ètnica dins l'illa —sempre que no hi hagi una reacció contra aquesta tendència—, fet que serà difícil de compatibilitzar amb una oficialitat plena del català. Aquesta visió la reforça una percepció que només s'ha detectat entre els grups de llengua inicial catalana segons la qual l'actitud que fins ara ha tengut el poble mallorquí ha estat poc combativa i això ha fet que se li guanyàs contínuament la partida. En paraules d'una participant del grup Cat.Públic: «No només hi ha una llengua minoritzada, sinó també un poble minoritzat», un poble que té «por de ferir».

Tot i això, contínuament es donen senyals que la percepció de ser minoria és molt més exagerada que el que les estadístiques mostren; una de les participants xifra la proporció de «mallorquins» en un 20 %. Altres creien que la lliure elecció de llengua provocaria una tria massiva de castellà per part dels pares (fet que no es correspongué amb les dades de tria lingüística que aparegueren poc temps després). També s'observa una interpretació segons la qual les polítiques del PP tenen suport popular per pragmatisme de la majoria de la població que, com que no ha d'acreditar nivell de castellà i no posseeix el títol que acredita el nivell de català (tot i tenir-lo molts com a llengua materna), prefereix donar suport a la minorització d'aquesta llengua. Tanmateix, si aquest raonament fos cert, podria esdevenir una bona notícia a llarg termini, ja que les generacions joves certifiquen automàticament el català amb els seus estudis i podrien desenvolupar actituds proteccionistes, especialment en temps en què la demanda de mà d'obra és escassa.

També és important destacar, en l'anàlisi de l'eix de la llengua familiar, la percepció per part dels dos grups de discussió de llengua familiar castellana d'una estreta vinculació entre catalanisme i esquerra, fins i tot esquerra contrària al sistema establert, fet que no es percep en els grups de llengua familiar catalana, probablement perquè coneixen més de prop aquests moviments.

Tot i això, es pot destacar que els grups que identifiquen una ideologia agressora de la llengua catalana identifiquen amb prou precisió els seus portadors. En el grup Cat.Públic, una membre identificava els espais ideològics i, fins i tot, geogràfics:

[...] Això passa molt, si tu ets de Palma, a Palma és es castellà, jo de petita vaig anar a Madre Alberta i allà, xerressis en català i eres... sobretot a sa meva època que era més... privat i tot era castellà i castellà, xerraves en català i eres un bitxo raro, molt raro i sa gent té odi. Escoles com aquesta per exemple, que n'hi ha, desgraciadament n'hi ha: San Cayetano, Madre Alberta, Monti-Sion... Monti-Sion, San Cayetano i Madre Alberta són ses que jo conec... que els hi xerres en català ets un... això tampoc està bé [...]

En canvi, pot destacar-se la vaguetat amb què els membres del grup Cas.Privat identifiquen els defensors del català quan posen exemples de grups antisistema (fins i tot violents): «esos grups», o ecologistes: «los del GOB».

Les llengües en l'educació obligatòria i la competitivitat

L'eix que marquen els estudis que cursen els participants dels grups de discussió és decisiu a l'hora d'atorgar importància a la competitivitat econòmica en relació amb la planificació lingüística. Els grups d'estudiants encarats a feines del sector públic no relacionen especialment coneixements lingüístics amb competitivitat —fins i tot són grups que no mostren la mateixa contundència a l'hora de reclamar més pes de la llengua anglesa— i són molt insistents en la necessitat que l'educació sigui de qualitat i estigui poc mercantilitzada. En aquest sentit, aposten per una educació amb una presència forta del català, que permeti als estudiants sortir amb un nivell adequat i real (no només certificat) d'aquesta llengua.

En canvi, les ideologies dels alumnes d'estudis encarats a feines del sector privat presenten molt més la visió de crear persones competitives, que es puguin fer un lloc en el mercat. D'aquesta manera, consideren més adequats els models educatius que inclouen com a llengües docents la llengua castellana i l'anglesa, fent que els estudiants surtin competents en totes tres llengües. Aquesta concepció comuna fa que se'n derivin conclusions molt diverses al si dels grups: mentre que en el grup Cas.Privat l'ensenyament en català arriba a ser un obstacle per a la competitivitat, el grup Cat.Privat defensa la presència del català però articula una defensa de la llengua en clau nacional en què els mallorquins parlarien català perquè seria el senyal més normal d'identificació intragrupal i compromís amb la terra, però alhora serien persones molt dotades per als idiomes. Pareix, aproximadament, que el model d'Andorra o els models dels països petits del nord d'Europa casarien força amb aquesta ideologia.

Les llengües a la universitat

En general es mostra força unanimitat pel que fa al fet que en la docència a la universitat els professors s'han d'expressar en la llengua oficial en què se sentin més còmodes. Només en el grup Cat.Públic s'afirma que això sigui així «mentre l'ús del castellà estigui dins de marges tolerables». Les explicacions ofertes, doncs, no atorguen cap importància al paper de la universitat com a espai de prestigi, com a editora de materials i com a creadora de llenguatges d'especialitat, eines vitals per a la normalització d'una llengua. És possible que així com certs arguments favorables a la normalització lingüística (com el dret a ser atès en llengua pròpia) han estat ben estesos entre els partidaris d'aquesta normalització, el paper de la universitat en aquesta tasca no hagi estat prou difós entre la societat mallorquina, ni tan sols entre els estudiants.

Els mals de les actuacions públiques

Convé destacar que també s'observa en els grups de discussió un gran descontentament en les actuacions de l'Administració, no només en sentit polític —en què, tot i haver-hi descontentament, aquest no té el mateix sentit en tots els grups, ja que es discrepa quant a la importància de la llengua pròpia o de l'anglès— sinó també en sentit tècnic. Les crítiques són especialment dures, i observables en tots els grups, a l'ensenyament de l'anglès en l'educació obligatòria. Es considera que la feina feta en l'ensenyament d'aquesta llengua és en va, que no dóna fruits i que el correcte aprenentatge d'aquesta llengua passaria per uns millors professionals, una major exigència i un major treball de l'oralitat. Les crítiques al paper dominant d'aquesta llengua són poques i tímides, de manera que la sensació d'haver perdut el temps és molt gran.

Els grups més defensors de la llengua catalana també constaten que l'ensenyament de la llengua catalana en les etapes obligatòries, fins al moment, no ha garantit un correcte domini de la llengua i que la certificació de coneixements de català per mitjà de l'escolarització és injusta, ja que no garanteix el nivell real. Una de les frases que més ho il·lustra es donà en el grup Cas.Públic: «el catalán te lo dan ahora como si fuera una tómbola».

Les llengües com a eina d'integració social i laboral

La visió del castellà com a llengua el coneixement de la qual és suficient per viure a Mallorca és comuna en tots els participants dels quatre grups de discussió, amb el matís que alguns aporten de les diferències entre Palma i la Part Forana (nom amb què es coneixen els territoris poblats de Mallorca que no són la ciutat de Palma). Les diferències es troben a l'hora de jutjar moralment aquesta possibilitat i, en aquest sentit, el grup Cas.Privat difereix dels altres grups en afirmar que la comprensió oral del català és suficient ja que garanteix que tothom pugui parlar en la seva llengua. Els altres tres grups sí que critiquen que es visqui d'esquena a la llengua catalana a l'illa. Convé destacar, però, l'èmfasi que fan els grups de llengua familiar catalana en la responsabilitat que tenen els mateixos catalanoparlants en el fet que la llengua no sigui una exigència social més, causat perquè aquests no tenen una actitud que faciliti encomanar la llengua als al·loglots.

També en la percepció de la utilitat laboral del català, l'eix que divideix els grups segons la llengua familiar és decisiu, però el sentit en què es presenta potser no era el més previsible inicialment. Els grups de llengua familiar castellana perceben que el català és molt més útil en l'àmbit privat que no els de llengua familiar catalana. És probable que la impossibilitat de despendre's d'aquesta qualitat per part dels catalanoparlants faci perdre la perspectiva dels inconvenients que podria representar el fet de no conèixer-la.

Els discursos ideològics estesos entre els participants

Pel que fa a les argumentacions, és prou comuna en tots els participants en tots els grups la penetració en els seus imaginaris de discursos provinents de sectors ideològics poderosos contraris a la normalització lingüística de totes les llengües pròpies del territori de l'Estat espanyol diferents del castellà, segons els quals aquestes llengües, pel fet de legislar-se sobre elles, estan sent imposades, de manera que ometen o naturalitzen tota la legislació que imposa la llengua castellana. Aquest discurs afecta de manera diferent els grups de discussió d'aquesta investigació. Per exemple, els grups catalanoparlants familiars rebutgen vincular les seves voluntats de normalització lingüística amb la imposició, fet que els duu a adoptar una posició curiosa en les seves argumentacions. Aquest fenomen és detectat en el grup Cat.Públic, en què es percep com un problema ser tan curós a no ferir sensibilitats quan l'espanyolisme no ho és gens en el seu propòsit d'eliminar el català.

En aquesta línia, els castellanoparlants familiars afirmen que no volen que se'ls imposi el català, tot i que els discursos que acompanyen aquesta percepció són molt diferents en un grup que en l'altre. Mentre que els qui s'encaren al sector públic bàsicament rebutgen una preferència —no explicitada però percebuda— d'alguns professors universitaris cap als alumnes que s'expressen en català, fet que consideren impositiu i discriminatori, els alumnes d'estudis encarats al sector privat al·ludeixen a tot un entramat ideològic catalanista —amb els seus partits polítics, els seus lobbys de pressió, els seus moviments socials i la seva presència a la UIB— com a agent amb voluntat d'imposició de la llengua pròpia. Tot i això, com ja hem indicat, tot i que el percebin, no són capaços de precisar i posar noms als actors d'aquest entramat ideològic, i s'hi refereixen amb conceptes poc específics com «estos grupos» o «esta gente».

També és important destacar que sovint els participants dels grups ja preveuen quins són els discursos dels seus adversaris, i els tenen preparades les respostes. Això és especialment rellevant ja que col·loca tots els participants com a actors d'un conflicte lingüístic, independentment que se'n vulguin desmarcar o pensin que en són espectadors. Per exemple, en el grup Cat.Privat es preveu que els contraris a la normalització lingüística de la llengua catalana esgrimeixin que haver d'aprendre la llengua catalana pot ser un fre per a l'arribada de talents que no coneguin el català i responen que «una eminència mai no tindrà cap problema per aprendre una llengua», o el grup Cat.Públic preveu que se'ls posi en un dilema en què hagin de triar entre talent i competència lingüística posant l'exemple d'un metge: «no, jo ho vull tot», afirma una participant referint-se al fet que vol un metge que sigui alhora bo i competent en llengua catalana, cosa que no és incompatible.

Hi ha força estratègies argumentatives comunes en tots els grups (així com en d'altres grups de discussió i, fins i tot, de debats), com l'autopresentació positiva, la identificació de les posicions pròpies com a raonables i les altres com a irracionals o la narració de vivències personals. Aquesta darrera demostra que tots els participants en un conflicte lingüístic, sigui quina sigui la seva ideologia, experimenten situacions que els fan reafirmar-se en els seus pensaments, fet prou lògic tenint en compte que

les pròpies ideologies atorguen més importància a unes vivències que a unes altres; mentre que uns no veuen malament que hi hagi gent que no entengui el català o que es perdin certs usos del català, els altres lamenten que les eines de normalització lingüística estiguin funcionant malament, que les persones catalanoparlants afavoreixin la substitució lingüística o que les persones castellanoparlants visquin ignorant la llengua i cultura pròpies de Mallorca.

Tenint en compte que les ideologies són les que permeten determinar què trobem bo, dolent, preferible, rebutjable, convé tenir en compte que també quan els participants argumenten basant-se en la racionalitat mostren grans diferències entre els grups de discussió. Aquest fenomen és molt destacable, ja que si les apel·lacions a la racionalitat són sinceres, estan indicant que els grups no només tenen preferències sinó que, algunes d'aquestes, les tenen interioritzades fins al punt que troben anormal tenir-ne unes altres, que la ideologia ja no determina allò que és preferible, sinó allò que és cert i fals. D'aquesta manera, certes concepcions i creences seran molt difícils de variar en uns i altres membres del grup.

Concretament, el grup Cat.Públic percep que alguns grups ideològics pretenen viure d'esquena al català i per fer-ho són capaços, fins i tot, de perjudicar l'aprenentatge dels seus propis fills. Aquesta ideologia la connecten amb la defensa de l'autoritat del sistema educatiu davant pressions ideològiques o mercantilistes; d'aquesta manera, la seva creença en l'educació pública i de qualitat com a preferible per al conjunt de la societat els permet donar sentit a la visió d'irracionalitat a qui pretén contradir aquesta autoritat.

En una línia similar es manifesta el grup Cas.Públic, que, com que creu que el bon coneixement de la llengua catalana és bàsic, assegura que els sistemes d'immersió lingüística garanteixen l'ús de la llengua catalana entre la població castellanoparlant que no té on practicar-la i veuen que qui dóna l'esquena a aquests sistemes dóna l'esquena a aprendre una llengua, fet que consideren irracional. En el grup Cat.Privat no mostren aquesta preferència per l'educació pública i, com que és un grup amb més discrepàncies internes, la racionalitat és discutida al si del grup. En canvi, el grup Cas.Privat sí que detecta que els catalanistes no es mouen més que per ànims de revenja, una conducta irracional en uns moments en què les prioritats haurien de ser la competitivitat per sortir de la crisi; també consideren una monstruositat el fet que hi hagi persones de nacionalitat espanyola que no tinguin un domini fluid de la llengua castellana (aquest fet el comparteixen, en part, amb el grup Cat.Públic, tot i que aquest altre grup veu igual de greu que hi hagi joves mallorquins que no sàpiguen català).

COM ES TRADUEIXEN LES IDEOLOGIES EN USOS?

Les dificultats amb què ha topat aquesta investigació poden classificar-se en metodològiques i interpretatives. En les primeres, el condicionant econòmic, el mètode de captació (un qüestionari que demanava certes dades, però que no podia recollir totes les trajectòries vitals dels estudiants) i la disponibilitat en si d'alumnes han forçat els

investigadors a transigir en algun aspecte (com ara acceptar persones del que pot considerar-se àrea metropolitana de Palma, que no és estrictament la ciutat, o incloure persones que hagin viscut un temps fora de Palma).

En les segones, convé destacar dos fenòmens a interpretar prou curiosos. Un d'aquests, que ja s'ha esmentat anteriorment, seria la defensa en clau nacional que fan alguns estudiants catalanoparlants amb estudis amb sortides habituals en el sector privat, que no es detecta en els estudiants també catalanoparlants però amb estudis amb sortides habituals en el sector públic. Les causes, que ja s'han anticipat anteriorment, poden ser molt diverses i es poden trobar en la diferent socialització que tenen els estudiants dins i fora de la facultat, i abans i després d'arribar a l'etapa universitària. Esbrinar quines són aquestes causes, i ponderar-ne la importància, podria ser una futura temàtica d'estudi qualitatiu.

L'altre fenomen a interpretar seria la contradictòria relació que es percep entre algunes ideologies lingüístiques i els usos lingüístics de les persones portadores d'aquestes ideologies. En aquest sentit, és cabdal en aquesta investigació la reflexió que proposa Villaverde (1998) segons la qual hi ha molts més factors i no només el prestigi (part de la ideologia lingüística) a l'hora d'adoptar uns o altres usos lingüístics. És important destacar que en la investigació molts dels defensors de la normalització lingüística del català reconeixen no usar el català amb persones que els parlen en castellà i, en canvi, la participant que es caracteritza per ser més comprensiva amb les mesures del Govern autonòmic del Partit Popular és la participant que afirma ser més fidel lingüísticament, parlant en català amb tothom, tot i que la gent major ho trobi de mala educació. Òbviament, això són només usos declarats, però el fet que alguns estiguin afirmant que no prediquen amb el seu exemple, autopresentant-se negativament, dóna prou credibilitat a aquestes afirmacions.

De totes maneres, la investigació ofereix l'observació d'un altre fenomen interessant relacionat amb els usos: les justificacions de no tenir una actitud lingüística desitjada. Mentre que els catalanoparlants familiars, que creuen que haurien de parlar en català en més situacions comunicatives, s'excusen en la seva condició de mallorquins i en el seu hàbit adquirit d'actuar d'aquesta manera, els castellanoparlants familiars, que gairebé mai no parlen en català, al·leguen poc hàbit de fer-ho (i hàbit de fer-ho exclusivament en situacions formals i avaluades) o por de fer el ridícul perquè tenen un nivell insuficient (que argumenten que està més o manco justificat).

Sent conscients que aquestes darreres justificacions poden tenir més o manco suports empírics de discriminacions i ridiculitzacions que seria desitjable eradicar si es pretén poder transmetre la llengua catalana als al·loglots residents a Mallorca, també s'hi observa un camp extens per a la intervenció sobre els hàbits, pròpia de disciplines com la psicologia. En aquest sentit, la feina que fa a petita escala l'entitat Tallers per la Llengua, que treballa pel foment de «l'adopció de conductes lingüísticament assertives que facilitin el manteniment de la vitalitat de la llengua catalana»,⁵ de moment

5. Descripció extreta del web de l'entitat. Disponible en línia a <http://www.tallersperlallengua.cat/qui-som.html> (consulta: 2 setembre 2012).

molt minoritària, podria ser un recurs a tenir en compte en l'actuació sobre els usos lingüístics.

També convendria valorar si necessita una solució en l'àmbit psicològic la infravaloració de les pròpies possibilitats que manifesten els dos grups de llengua familiar catalana. Són diverses les percepcions esbiaixades de la realitat de la comunitat catalanoparlant (proporció de catalanoparlants, necessitat del català per fer feina a Mallorca, percepcions fatalistes sobre l'actitud...) que tendeixen a la infravaloració com a poble i que, no només amb l'objectiu de la normalització lingüística, podrien ser susceptibles d'intervenció política.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- AMENGUAL, Mark (2011). «Verbal morphology and identity in Majorca: the manifestation of attitudes in writing». A: MICHNOWICZ, Jim; DODSWORTH, Robin. *Selected proceedings of the 5th Workshop on Spanish Sociolinguistics*. Somerville, Mass.: Cascadilla Proceedings Project. També disponible en línia a: <<http://www.lingref.com/cpp/wss/5/paper2503.pdf>> [Consulta: 12 agost 2012].
- ARGENTE, Joan; BIBILONI, Gabriel (1998). «Una enquesta sociolingüística als Països Catalans». A: *Actes de la V Trobada de Sociolingüistes Catalans*. Barcelona: Institut de Sociolingüística Catalana. També disponible en línia a: <http://bibiloni.cat/textos/enquesta_ppcc.htm> [Consulta: 30 juliol 2012].
- BOSCH, Agustí (2004). *Com votem i per què?* Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.
- BRITTO CODATO, Lucimar Aparecida; NAKAMA, Luiza (2006). «Pesquisa em saúde: metodologia quantitativa ou qualitativa?». *Espaço para à Saude* [Londrina, Brasil: Núcleo de Estudos em Saúde Coletiva], vol. 8, núm. 1, p. 34-35. També disponible en línia a: <http://www.ccs.uel.br/espacoparasaude/v8n1/v8n1_artigo_6_notas.pdf> [Consulta: 8 juliol 2012].
- CODINA, Pere (2012). «Ensinistrar o bé adiestrar». *Tornaveu: Associacionisme i Cultura* [en línia] [Barcelona: Ens de l'Associacionisme Cultural: Projecte Heptàgon], núm. 56 (primera quinzena de maig). <<http://www.tornaveu.cat/edicio-56/tribuna/9193/ensinistrar-o-be-adiestrar>> [Consulta: 31 agost 2012].
- DIJK, Teun A. van (2003). *Ideologia y discurso: Una introducción multidisciplinaria*. Barcelona: Ariel.
- GABINET LINGÜÍSTIC DE LA UNIVERSITAT POMPEU FABRA (2009). «Coneixements, usos i actituds lingüístics entre l'estudiantat universitari». *Serveis lingüístics universitaris* [en línia]. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. <http://www.upf.edu/llengues/_pdf/est.pdf> [Consulta: 6 juliol 2012].
- GENERALITAT DE CATALUNYA (s. a.). *Dades i estudis* [en línia]. <<http://www20.gencat.cat/portal/site/Llengcat/menuitem.1ab5a94fef60a1e7a129d410b0c0e1a0/?vgnnextoid=c230f9465ff61110VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=c230f9465ff61110VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default>> [Consulta: 6 juliol 2012]. [Llistat d'estudis disponibles al web de la Generalitat de Catalunya, a la secció «Llengua catalana»]
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA (2011). «Un estudi sociolingüístic de gran abast revela noves dades sobre l'ús del català» [en línia]. <<http://>

www20.gencat.cat/portal/site/Llengcat/menuitem.21576464db9e81e7a129d410b0c0e1a0?vgnextoid=035748a344371110VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnextchannel=035748a344371110VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnextfmt=detall&contentid=af6518c0e442f210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD> [Consulta: 6 juliol 2012]. [Notícia publicada el 5 d'abril al web de la Generalitat de Catalunya, a la secció «Llengua catalana»]

GRESIB Vegeu *Grup de Recerca Sociolingüística de les Illes Balears*

GRUP DE RECERCA SOCIOLINGÜÍSTICA DE LES ILLES BALEARS (s. a.). «Dades estadístiques». A: *Grup de Recerca Sociolingüística de les Illes Balears* [en línia]. <<http://www.uib.es/depart/dfc/gresib/estadistica.html>> [Consulta: 9 agost 2012]. [Enquestes llistades pel Grup de Recerca Sociolingüística de les Illes Balears al seu web]

— (s. a.). «Presentació». A: *Grup de Recerca Sociolingüística de les Illes Balears* [en línia]. <<http://www.uib.es/depart/dfc/gresib/index.html>> [Consulta: 2 setembre 2012]. [Pàgina d'inici amb tots els recursos enllaçats]

IGLESIAS ÁLVAREZ, Ana (2002). *Falar galego: «No veo por qué»: Aproximación cualitativa á situación sociolingüística de Galicia*. Vigo: Xerais.

MASCARÓ, Ignasi (1982). «Enquesta sociolingüística als maonesos». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [València: Eliseu Climent], núm. 4, p. 63-88.

MELIÀ, Joan (1997). *La llengua dels joves: Comportaments i representacions lingüístics dels adolescents mallorquins*. Palma: Universitat de les Illes Balears.

— (2005). «Els coneixements de català a les Illes Balears segons el cens de població de l'any 2001». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [Benicarló: Onada], núm. 18: *La situació sociolingüística a les Illes Balears*, p. 31-42.

MELIÀ, Joan; BALLERMAN, Doro (2010). «La llengua catalana a les illes Balears i les percepcions dels nouvinguts». *Journal of Catalan Studies* [en línia] [Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya]. <<http://www.anglo-catalan.org/jocs/13/Articles%20&%20Reviews/Versio%20pdf/11%20Ballerman%20Melia.pdf>> [Consulta: 11 agost 2012].

MORENO CABRERA, Juan Carlos (2008). *El nacionalismo lingüístico: Una ideología destructiva*. Barcelona: Península.

P. C. (2011). «Només un 9 % d'ofertes de feina valoren el català». *Diari de Balears* (19 juliol). També disponible en línia a: <<http://dbalears.cat/noticia/permalink/slug/nomes-un-9-d-ofertes-de-feina-valoren-el-catala>> [Consulta: 8 juliol 2012].

PENALVA VERDÚ, Clemente; MATEO PÉREZ, Miguel Ángel (2006). *Tècniques qualitatives d'investigació*. Alacant: Universitat d'Alacant. Secretariat de Promoció del Valencià. (Materials de Suport a la Docència en Valencià; 77)

PIERAS, Felip (2005). «Actituds envers la llengua catalana i el bilingüisme a l'escola». *Llengua i Ús* [Barcelona: Direcció General de Política Lingüística], núm. 33 (segon quadrimestre), p. 60-68.

PUJOLAR, Joan; GONZÁLEZ, Isaac; MARTÍNEZ, Roger (2010). «Les mudes lingüístiques dels joves catalans». *Llengua i Ús* [Barcelona: Direcció General de Política Lingüística], núm. 48 (segon quadrimestre), p. 65-75. També disponible en línia a: <http://www6.gencat.net/llengcat/liu/48_42.pdf> [Consulta: 12 agost 2012].

QUEROL, Ernest (2002). «Usos i representacions socials de les llengües a les Illes Balears». *Noves SL: Revista de Sociolingüística* [en línia] [Barcelona: Generalitat de Catalunya. Secretaria de Política Lingüística] (estiu). <<http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm02estiu/catalana/querol.pdf>> [Consulta: 11 agost 2012].

- QUEROL, Ernest (coord.) [et al.] (2007). *Llengua i societat als territoris de parla catalana a l'inici del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Vicepresidència. Secretaria de Política Lingüística. (Sèrie Estudis; 12). També disponible en línia a: <http://www20.gencat.cat/docs/sue/Afers_Exteriors_Cooperacio/03_POLITICA_EXTERIOR/2_2_Ambit_tematic/2_2_5_CCE/LLENGUA%20I%20SOCIEDAT,%20INICIS%20s.%20XXI.pdf> [Consulta: 27 juliol 2012].
- RAG Vegeu *Real Academia Galega*
- REAL ACADEMIA GALEGA. EQUIP D'INVESTIGACIÓ DEL SEMINARI DE SOCIOLINGÜÍSTICA (2002). «Disseny de mesures per a millorar les actituds respecte del gallec i incrementar-ne l'ús». *Noves SL: Revista de Sociolingüística* [en línia] [Barcelona: Generalitat de Catalunya. Secretaria de Política Lingüística] (hivern). <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm02hivern/internacional/c_galego.pdf> [Consulta: 27 juliol 2012].
- ROSSELLÓ I PERALTA, Carles de; BOIX-FUSTER, Emili (2005). «El català, el castellà i l'anglès: tres llengües en joc. Les ideologies lingüístiques dels estudiants de la Universitat de Barcelona». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [Benicarló: Onada], núm. 18: *La situació sociolingüística a les Illes Balears*, p. 191-208.
- SOLÉ CAMARDONS, Joan (2000). «Els mètodes bàsics de recerca sociolingüística». *Noves SL: Revista de Sociolingüística* [en línia] [Barcelona: Generalitat de Catalunya. Secretaria de Política Lingüística] (tardor). <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm00tardor/metodologia/sole1_2.htm> [Consulta: 6 juliol 2012].
- TORRES, Joaquim (1977). «Les enquestes sociolingüístiques catalanes». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [València: Eliseu Climent], núm. 1, p. 137-146.
- (2003). «Les enquestes amb contingut sociolingüístic efectuades a Catalunya (1994-2002)». *Noves SL: Revista de Sociolingüística* [en línia] [Barcelona: Generalitat de Catalunya. Secretaria de Política Lingüística] (primavera). <<http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm03primavera/catalana/torres.pdf>> [Consulta: 9 agost 2012].
- VILLAVARDE I VIDAL, Joan Albert (1998). «Avaluació de varietats lingüístiques implicades en un procés de substitució: català i castellà a Mallorca». *Llengua i Ús* [Barcelona: Direcció General de Política Lingüística], núm. 12 (segon quadrimestre), p. 59-65.
- (2002). «Coneixements i usos lingüístics a les Illes Balears. Revisió dels estudis promoguts per institucions i altres». *Noves SL: Revista de Sociolingüística* [en línia] [Barcelona: Generalitat de Catalunya. Secretaria de Política Lingüística] (hivern). <<http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm02hivern/catalana/villa.pdf>> [Consulta: 25 juliol 2012].
- (2003). *Enquesta sociolingüística 2003: Coneixements lingüístics, usos i representacions de la població de les Illes Balears*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears. També disponible en línia a: <<http://www.uib.es/depart/dfc/gresib/enquesta2003.pdf>>. [Consulta: 10 agost 2012].